

Uchwała nr 20
Zwyczajnego Walnego Zgromadzenia
Krajowej Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo-Kredytowej
z dnia 29 czerwca 2019 r.

w sprawie wyrażenia poglądu prawnego w sprawie wywołanej przedstawieniem przez Sąd Okręgowy w Białymstoku w sprawie II Ca 1103/18, do rozstrzygnięcia przez Sąd Najwyższy zagadnienia prawnego.

Zwyczajne Walne Zgromadzenie Krajowej Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo-Kredytowej, działając na podstawie przepisu art. 63 Kodeksu postępowania cywilnego, wyraża następujący pogląd w sprawie wywołanej przedstawieniem przez Sąd Okręgowy w Białymstoku w sprawie II Ca 1103/18 do rozstrzygnięcia przez Sąd Najwyższy zagadnienia prawnego następującej treści:

Czy syndykowi masy upadłości spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej przysługuje roszczenie wobec członków kasy o pokrycie straty bilansowej kasy wyłącznie na podstawie postanowień statutu uchwalonego w trybie art. 26 ust. 3 ustawy z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych, przewidującego podwyższoną odpowiedzialność członków za straty powstałe w kasie do podwójnej wysokości wpłaconych udziałów, bez podjęcia, przed ogłoszeniem upadłości kasy, przez walne zgromadzenie uchwały w sprawie pokrycia straty zgodnie z art. 38 § 1 pkt 4 ustawy z dnia 16 września 1982 r. – Prawo spółdzielcze?

„Krajowa Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa wyraża głębokie przekonanie, iż do tego, aby w stosunku pomiędzy spółdzielczą kasą oszczędnościowo-kredytową a jej członkiem, w konkretnym i indywidualnym przypadku, doszło do powstania stosunku prawnego, w którym prawu podmiotowemu spółdzielni – roszczeniu o zapłatę określonej kwoty, odpowiada istniejący po stronie członka wymagalny obowiązek czynienia (zapłaty) z tytułu dodatkowej odpowiedzialności członka spółdzielni za jej straty, o jakiej mowa w art. 26 ust. 3 ustawy z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych, nie jest wystarczające aby statut spółdzielczej kasy, w swoim generalnym i abstrakcyjnym postanowieniu, przewidywał że odpowiedzialność członków za straty powstałe w kasie jest równa podwójnej wysokości wpłaconych udziałów, ale konieczna jest ponadto czynność prawna spółdzielni (uchwała jej najwyższego organu – walnego zgromadzenia, a jeśli jest ono zastąpione przez zebranie przedstawicieli członków, tego zebrania, ewentualnie zarządcy komisarycznego, który przejmuje kompetencje wszystkich organów spółdzielni) polegająca na pokryciu straty tej spółdzielni ze źródła jakim są dopłaty członków z tytułu dodatkowej odpowiedzialności członkowskiej i zobowiązująca członków do dokonania takich dopłat.

Postanowienie statutu spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej, przewidujące podwyższenie odpowiedzialności członków za straty spółdzielni do podwójnej wysokości wpłaconych udziałów jest warunkiem koniecznym powstania po stronie spółdzielni konkretnych praw podmiotowych w postaci roszczeń przeciwko indywidualnie oznaczonym członkom spółdzielni o zapłatę na rzecz tej spółdzielni oznaczonych kwot, do takich warunków koniecznych należą ponadto m. in. to aby statut spółdzielni, w swych generalnych i abstrakcyjnych postanowieniach przewidywał podwyższenie odpowiedzialności członków za straty spółdzielni do podwójnej wysokości wpłaconych udziałów oraz aby strata spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej przewyższyła sumę jej zasadniczych funduszy własnych – zasobowego i udziałowego.

Nie jest jednak możliwe, aby bez dokonywania czynności prawnej, nakierowanej na wywołanie skutku prawnego w postaci pokrycia straty spółdzielni, a w przypadku gdyby takie pokrycie miało nastąpić z

dotychczasowej odpowiedzialności członkowskiej – także na spowodowanie powstania po stronie członków spółdzielni obowiązku dokonania wpłat z tego tytułu, strata uległa pokryciu, a po stronie członków powstały zobowiązania do dokonania dopłat.

Jak stanowią obowiązujące przepisy o rachunkowości, pokrycie straty, tak jak podział zysku, nie dokonują się z mocy prawa, lecz nawet wtedy, gdy przeznaczenie nadwyżki bilansowej jest całkowicie lub w istotnej mierze zdeterminowane przepisami prawa (w spółdzielczych kasach oszczędnościowo—kredytowych np. całość nadwyżki bilansowej zasila obligatoryjnie fundusz zasobowy tej spółdzielni), wymagają dokonania przez jednostkę, w której strata lub zysk wystąpiły, podjęcia odpowiednio uchwały o pokryciu straty albo uchwały o przeznaczeniu nadwyżki bilansowej. Te zaś uchwały wymagają do swej ważności zatwierdzenia sprawozdania finansowego spółdzielni.

Zgodnie z przepisem art. 53 ust. 3 ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, podział lub pokrycie wyniku finansowego netto jednostek zobowiązanych, zgodnie z art. 64 ust. 1, do poddania badaniu rocznego sprawozdania finansowego może nastąpić po zatwierdzeniu sprawozdania finansowego przez organ zatwierdzający, poprzedzonego wyrażeniem przez biegłego rewidenta opinii o tym sprawozdaniu bez zastrzeżeń lub z zastrzeżeniami. **Podział lub pokrycie wyniku finansowego netto, dokonany bez spełnienia tego warunku, jest nieważny z mocy prawa.**

Z tego właśnie powodu do tego, aby nastąpiło pokrycie straty spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej konieczne jest zatwierdzenie jej sprawozdania finansowego, z którego wynika istnienie pokrywanej straty (albo jako bieżącej, albo jako straty z lat ubiegłych), zbadanego przez biegłego rewidenta, który wyraził o nim opinię bez zastrzeżeń lub z zastrzeżeniami.

Podmiot w upadłości (a bezspornie w upadłości likwidacyjnej według poprzednio obowiązującej nomenklatury, która zakładała też możliwość prowadzenia upadłości z możliwością zawarcia układu, w ramach której możliwe było kontynuowanie przedsiębiorstwa upadłego) nie zatwierdza zaś sprawozdania finansowego i nie pokrywa straty. W myśl przepisu art. 36 ust. 3 ustawy o rachunkowości, składniki kapitału (funduszu) własnego jednostek postawionych w stan likwidacji lub upadłości należy, na dzień rozpoczęcia likwidacji lub postępowania upadłościowego, połączyć w jeden kapitał (fundusz) podstawowy. Zgodnie zaś z przepisem art. 53 ust. 2a tej ustawy, do podmiotu w upadłości nie stosuje się przepisu art. 53 ust. 1 i 1a tejże ustawy, które wymagają, aby roczne sprawozdanie finansowe jednostki, podlegało zatwierdzeniu przez organ zatwierdzający, nie później niż 6 miesięcy od dnia bilansowego, a przed zatwierdzeniem – badaniem przez biegłego rewidenta.

Z tego powodu czynność prawna syndyka masy upadłości spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej mająca na celu pokrycie straty takiej jednostki, w tym pokrycie straty z dodatkowej odpowiedzialności członkowskiej, będzie zawsze dotknięta nieważnością (nawet gdy sprawozdanie zostało zbadane przez biegłego rewidenta), gdyż dokonana będzie bez zatwierdzenia sprawozdania finansowego spółdzielni i wbrew treści powołanego wyżej przepisu art. 36 ust. 3 ustawy o rachunkowości.

Czynność prawna syndyka masy upadłości, polegająca na pokryciu straty spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej z dodatkowej odpowiedzialności członkowskiej byłaby jednak zawsze nieważna także z innego powodu – dodatkowa odpowiedzialność członkowska jest instytucją prawną służącą temu, aby zachować możliwość kontynuacji przez spółdzielnię jej dotychczasowej działalności, zachować jej stabilność finansową, pomimo, że w dotychczasowej działalności odnotowała stratę, i to przewyższającą sumę funduszu zasobowego i udziałowego. To na ten cel członkowie spółdzielni, poprzez jej najwyższy organ, mogą zobowiązać się do dokonania dopłat i z nich pokryć stratę, po to aby móc dalej działać, aby wydobyć spółdzielnię z trudnego położenia i zachować ją jako swoje wspólne przedsiębiorstwo.

Upadłość SKOK, która obligatoryjnie poprzedzona jest zawieszeniem jej działalności i wypłatą przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny wszystkich zgromadzonych w kasie depozytów (do wysokości gwarantowanej) oznacza, że działalność kasy na rzecz jej członków nigdy już nie będzie kontynuowana, a spółdzielnia nigdy już nie odzyska stabilności finansowej. Nie jest więc możliwe skorzystanie z instytucji dodatkowej odpowiedzialności członkowskiej w sposób zgodny ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem tej instytucji prawnej.

W ocenie Kasy Krajowej, do warunków koniecznych powstania konkretnych i indywidualnych stosunków prawnych, z których wynika dla spółdzielni roszczenie o zapłatę przez indywidualnie oznaczonego członka konkretnej sumy pieniężnej należy także wyrażenie przez Komisję Nadzoru Finansowego zgody na zaliczenie kwoty dodatkowej odpowiedzialności członkowskiej do funduszy własnych. Zgoda Komisji Nadzoru Finansowego na zaliczenie kwoty dodatkowej odpowiedzialności do funduszy własnych spółdzielni nabiera jednak szczególnego znaczenia przy rozpatrywaniu sytuacji spółdzielni w upadłości. Zgodnie z art. 36 ust. 3 ustawy o rachunkowości w takim przypadku, o czym była mowa wyżej, składniki kapitału (funduszu) własnego jednostek postawionych w stan likwidacji lub upadłości należy, na dzień rozpoczęcia likwidacji lub postępowania upadłościowego, połączyć w jeden kapitał (fundusz) podstawowy. Aby w taki sposób połączyć część kwoty dodatkowej odpowiedzialności członkowskiej, musi być ona zaliczona do funduszy własnych spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej. Jest kwestią bezsporną, że w przypadku SKOK Wołomin takiej zgody Komisja Nadzoru Finansowego nie wydała.

Gdyby z jakiegoś powodu czynność prawna syndyka masy upadłości w przedmiocie pokrycia strat spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej z dodatkowej odpowiedzialności członkowskiej nie była nieważna, i tak nie mogłaby ona stanowić podstawy powstania po stronie członków spółdzielni długu z tytułu dodatkowej odpowiedzialności.

Rozszerzona skuteczność uchwał walnego zgromadzenia (zebrania przedstawicieli członków) spółdzielni, opisana w art. 42 § 1 ustawy – Prawo spółdzielcze i będąca instytucją prawną o charakterze wyjątkowym, jest niezbędna do tego, aby po stronie członków spółdzielni powstał – będący odpowiednikiem prawa podmiotowego (roszczenia) spółdzielni – dług członka. W zwykłych sytuacjach czynność prawna jednego podmiotu nie może nakładać obowiązków na inne podmioty prawa; rozszerzona na inne osoby, niż dokonujący jej podmiot, skuteczność czynności prawnej ma w prawie cywilnym charakter unikatowy. Co do istoty, w polskim prawie cywilnym istnieje zasada obiektywnej przewidywalności obowiązków prawnych. Jej przejawem jest to, że prawa bezwzględne (skuteczne względem wszystkich) wynikać muszą z ustawy (nie można przez czynność prawną tworzyć praw bezwzględnych nieznanymi ustawie), a ich charakter jest zakazowy lub bierny (odpowiada im obowiązek nieczynienia, z reguły nienaruszania cudzego prawa). Natomiast prawa podmiotowe względne, czyli skuteczne między stronami stosunku prawnego, powstają co do zasady, albo w wyniku zaciągnięcia zobowiązania przez dłużnika, albo na skutek wyrządzenia przez niego szkody wierzycielowi. Te ostatnie mogą mieć charakter czynny, czyli wymagać od zobowiązanego aktywnego działania, np. zapłaty. Nie jest zaś możliwe aby przez czynność prawną dokonaną wyłącznie przez wierzyciela, dłużnik został zobowiązany do zapłaty, chyba, że właśnie w tej wyjątkowej sytuacji gdy ustawa zakłada rozszerzoną skuteczność czynności prawnej wierzyciela, tak jak czyni to w odniesieniu do uchwały walnego zgromadzenia spółdzielni, rozszerzając jej skuteczność na członków.

Nie jest też możliwe, aby pokrycie straty spółdzielni z dodatkowej odpowiedzialności członkowskiej następowało bez dokonania czynności prawnej, nakierowanej na pokrycie straty i powstanie zobowiązania członków do dokonania dopłat. Skutek *ex lege* musi być wyrażony w sposób jednoznaczny, nie zaś ukryty w taki sposób, że nie może go odkodować nawet wyspecjalizowany organ władzy publicznej. Skutek następujący na podstawie przepisu ustawy czy na podstawie postanowienia statutu spółdzielni *ex lege*, bez potrzeby dokonywania jakiegokolwiek czynności prawnej, nakierowanej wprost na powstanie takiego skutku

prawnego, nie może być skutkiem w sposób kontrowersyjny i sporny domniemywanym przez niektórych tylko interpretatorów prawa. Jeśli celem ustawodawcy jest to, aby określone zdarzenie powodowało skutek prawny *ex lege*, to skutek ten musi być wprost i w sposób jednoznaczny opisany w przepisie prawa, w taki sposób, aby jego zaistnienie nie budziło wątpliwości adresatów prawa. Nie jest możliwe, aby ustawodawca przewidział skutek zachodzący z mocy samego prawa, w razie przyjęcia określonego brzmienia statutu kasy, a jednocześnie tak zakodował normę prawną, stanowiącą źródło jego wystąpienia, aby żaden z pierwotnych adresatów prawa (kasy) ani adresat wtórny (organ stosujący prawo – KNF) nie były w stanie go odkodować, a uczynił to dopiero po kilku latach obowiązywania syndyk masy upadłości.

Gdyby przyjąć, że pokrycie straty z dodatkowej odpowiedzialności członkowskiej następuje bez konieczności dokonywania czynności prawnej nakierowanej na pokrycie straty z tego źródła, to nie wiadomo w jakim momencie taki skutek by następował. Kasy sporządzają sprawozdania, zgodnie z obowiązującym je Rozporządzeniem Ministra Finansów w sprawie szczególnych zasad rachunkowości SKOK na koniec każdego miesiąca, ostatni dzień miesiąca jest dla nich dniem bilansowym. Jeśli strata, przewyższająca sumę funduszu zasobowego i udziałowego nie musi być objęta zatwierdzonym przez najwyższy organ spółdzielni sprawozdaniem finansowym, czemu nie miałyby to być strata odnotowana w sprawozdaniu na koniec miesiąca? Już taka strata obliгуje, w myśl przepisów ustawy o skok, zarząd kasy do sporządzenia programu postępowania naprawczego oraz powiadomienia Komisji Nadzoru Finansowego, Bankowego Funduszu Gwarancyjnego i Kasy Krajowej. Komisji Nadzoru Finansowego pozwala zaś zastosować środki nadzoru, takie jak ustanowienie zarządcy komisarycznego, wszczęcie postępowanie o przejęcie SKOK przez inną kasę, jeśli Kasa Krajowa nie udzieli jej pomocy wystarczającej do osiągnięcia wyrażonego procentowo stosunku funduszy własnych do aktywów SKOK na poziomie co najmniej 1 %, a następnie postępowanie o przejęcie przez bank, a gdyby i to się nie powiodło - zawiesić działalność SKOK i wystąpić o ogłoszenie jej upadłości. Wszystkie te instrumenty były przez Komisję Nadzoru Finansowego stosowane. Nigdy jednak, opisując sytuację nadzorowanej kasy, Komisja Nadzoru Finansowego nie dopuszczała możliwości, aby strata kasy uległa pokryciu bez odpowiedniej czynności prawnej zebrania przedstawicieli członków (lub przejmującego jego kompetencje zarządcy komisarycznego) i aby bez takiej czynności członkowie kasy stali się zobowiązanymi z tytułu dopłat. Nigdy też nie dopuszczała takiej możliwości Kasa Krajowa, która również sprawuje nad kasami kontrolę i udziela im pomocy stabilizacyjnej, a w toku takich czynności wielokrotnie dokonuje opisu sytuacji ekonomiczno-finansowej SKOK. Nie tylko Komisja Nadzoru Finansowego i Kasa Krajowa oraz Bankowy Fundusz Gwarancyjny nie postrzegały takiego skutku prawnego, ale wprost temu skutkowi zaprzeczyły w swych ustawowych czynnościach. Warto podkreślić, że w przypadkach przejęcia przez banki spółdzielczych kas, których zasadnicze fundusze własne nie wystarczyły na pokrycie strat, Komisja Nadzoru Finansowego wydawała decyzje przejściowe po przyznaniu przez Bankowy Fundusz Gwarancyjny wsparcia, którego rozmiar ustalano przyjmując brak zobowiązania członków do dopłat z tytułu dodatkowej odpowiedzialności członkowskiej (a nawet po przyznaniu przez Kasę Krajową pomocy przeznaczonej na wypłatę rekompensaty członkom, którzy mieli w przejmowanej kasie udziały nadobowiązkowe), w przypadku zaś przejęcia takich kas przez inne kasy, Komisja Nadzoru Finansowego wydawała decyzje przejściowe po przyznaniu przez Kasę Krajową pomocy stabilizacyjnej, której rozmiar ustalano z założeniem, że członkowie nie są zobowiązani do dokonania dopłat. **Stąd też stwierdzenie w sprawozdaniu finansowym straty przewyższającej sumę zasadniczych funduszy własnych SKOK (zasobowego i udziałowego) nie nadaje się na zdarzenie prawne, które z mocy postanowień ustawy i statutu spowoduje powstanie stosunku prawnego zobowiązania członka do dopłaty z tytułu dodatkowej odpowiedzialności członkowskiej.**

Upadłość ogłasza się na podstawie takiego sprawozdania, które wykazuje stratę wyższą niż fundusze własne. Tak więc gdyby do pokrycia straty z dodatkowej odpowiedzialności dochodziło automatycznie z

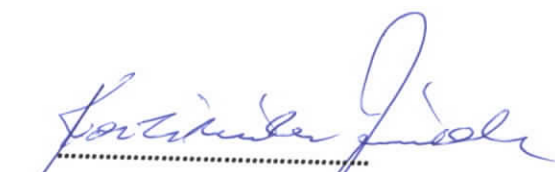
chwila gdy spoldzielnia ujawni strate, ktora przewyzsza sume jej funduszu zasobowego i udzialowego, to sytuacja taka zaistniaaby przed ogloszeniem upadlosci. Wydajac postanowienie o ogloszeniu upadlosci SKOK, Sad orzekajacy musial dysponowac, sporzadzonym na date wcześniejsza niz data tego postanowienia, sprawozdaniem finansowym wykazujacym niewypłacalnosć kasy. Jeśli do pokrycia straty z dodatkowej odpowiedzialności miałyby dochodzić automatycznie, musiałyby się to stać na podstawie sprawozdania poprzedzającego ustanowienie syndyka masy upadłości.

W praktyce działalności kas wielokrotnie miała miejsce sytuacja, w której strata bilansowa kasy przewyższała jej zasadnicze fundusze własne (zasobowy i udziałowy). Okoliczność ta była raportowana do Komisji Nadzoru Finansowego i do Kasy Krajowej, a także do Bankowego Funduszu Gwarancyjnego. W kasach takich odbywały się zarówno kontrole Urzędu Komisji Nadzoru Finansowego, jak i Kasy Krajowej. Dla wszystkich raportujących kas, jak i organów uprawnionych do otrzymywania od nich takiej informacji, czy też organów przeprowadzających w nich kontrolę, rzeczą jasną i oczywistą było, że opisując sytuację finansową SKOK, aż do chwili gdy jej zebranie przedstawicieli członków dokona pokrycia straty, należało wskazać, że jej fundusze własne wynoszą tyle i tyle, i obok tego istnieje niepokryta strata w określonej wysokości. Nigdy zaś nie uznawały one, że strata bilansowa kasy lub jej fundusze własne ulegają automatycznej kompensacie, ani też, że w zakresie, w jakim brakuje na pokrycie straty zasadniczych funduszy własnych, ulega ona pokryciu z dodatkowej odpowiedzialności członkowskiej, a członkowie stają się dłużnikami spółdzielni z tytułu dopłat.

Nie ma w prawie upadłościowym, ani w ustawie o skok żadnego przepisu, który różnicowałby wymagania dla uruchomienia dodatkowej odpowiedzialności w okresie zwykłej działalności spółdzielni i po ogłoszeniu upadłości. Nie ma więc podstawy do tego, aby w przypadku gdy spółdzielcza kasa nie znajduje się w upadłości, przepis art. 26 ust. 3 ustawy o skok wraz z odpowiednim postanowieniem statutu SKOK stanowiły jedynie podstawę prawną, umożliwiającą jej najwyższemu organowi podjęcie uchwały nakierowanej na zobowiązanie członków do dokonania dopłat z tytułu dodatkowej odpowiedzialności członkowskiej, zaś po ogłoszeniu upadłości zmieniały się w źródło skutku prawnego następującego *ex lege*, bez potrzeby dokonywania czynności prawnej.

Syndyk masy upadłości, który powołuje się na to, że po ogłoszeniu upadłości przejmuje kompetencje organów spółdzielni w zakresie zarządzania jej majątkiem, zachowałby natomiast – w razie gdyby najwyższy organ spółdzielni, w okresie jej normalnej działalności, w sposób ważny podjął uchwałę skutecznie zobowiązującą członków do dokonania dopłat z tytułu dodatkowej odpowiedzialności – prawo dochodzenia od członków wierzytelności, istniejącej na dzień ogłoszenia upadłości”.

Uchwała została podjęta zwykłą większością głosów.

.....
dr Kazimierz Janiak
Przewodniczący

.....
Piotr Wachowiak
Sekretarz